

บทที่ 3

ระบบเศรษฐกิจ

บทนำ

สังคมหนึ่ง ๆ ย่อมประกอบด้วยหน่วยเศรษฐกิจเล็ก ๆ มากมายหลายหน่วยรวมตัวเป็นกลุ่มสถาบันทางเศรษฐกิจ (Economic Institution) และแต่ละสังคมก็มีการปกครองมีเจ้ารัฐ-ประเพณีที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์และนโยบายที่เป็นแบบแผนให้สถาบันทางเศรษฐกิจได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมและใช้แก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของตนที่เกิดขึ้นเป็นแบบอย่างอันเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน เรียกว่า ระบบเศรษฐกิจ (Economic System) และเนื่องจากในประเทศต่าง ๆ มักมีรูปแบบการปกครอง เจ้ารัฐประเพณีแตกต่างกัน มากมาย ระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในโลกจึงมีลักษณะแตกต่าง มากบ้างน้อยบ้าง ลักษณะต่าง ๆ ของประเทศจะบ่งบอกถึงว่าประเทศนี้มีความต้องการในบ้านเมืองของตน แต่ไม่ว่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบใดก็ตามต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่จะวางกลไก (Mechanism) หรือจัดสถาบัน เพื่อที่จะให้สังคมนั้น ๆ ตัดสินใจในปัญหาเหล่านี้ คือ

1. ปัญหาว่าควรจะผลิตอะไรบ้าง (What to produce?)
2. ปัญหาว่าเมื่อผลิตแล้วจะจ่ายให้ใคร (For whom to produce?)
3. ปัญหาว่าจะใช้วิธีการผลิตอย่างไร (How to produce?)
4. ปัญหาว่าจะใช้ทรัพยากรการผลิตมากน้อยอย่างไร

ระบบเศรษฐกิจอาจมีได้หลายรูปแบบ และประเทศต่าง ๆ ก็อาจมีระบบเศรษฐกิจแตกต่างกันได้ เนื่องจากแต่ละประเทศมีวิธีการแก้ไขปัญหาเพื่อนฐาน 4 ปัญหาข้างต้นต่างกัน ตามเหตุผลทางประวัติศาสตร์การเมือง และปรัชญาของสังคมนั้น ๆ การศึกษาถึงระบบเศรษฐกิจ นักศึกษาได้ทำความเข้าใจให้หัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความหมายของระบบเศรษฐกิจ
2. การจำแนกประเภทของระบบเศรษฐกิจ

3. ระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ
4. ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย

วัตถุประสงค์

1. อธิบายความหมายและจุดมุ่งหมายของระบบเศรษฐกิจได้
2. จำแนกประเภทต่าง ๆ ของระบบเศรษฐกิจได้
3. ระบุระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ได้
4. อธิบายระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยได้

1. ความหมายและจุดมุ่งหมายของระบบเศรษฐกิจ

“ระบบเศรษฐกิจ” (Economic Systems) เป็นการจัดระบบของสังคมเพื่อประโยชน์ในการผลิตสินค้าและบริการ และการแบ่งสันผลประโยชน์อันเกิดจากการผลิตเหล่านั้น เนื่องจากแต่ละสังคมมี Jarvis ตประเพณีที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์และนโยบายที่เป็นแบบแผนให้สถาบันทางเศรษฐกิจ (Economic Institutions) ถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Economic Activities) และใช้แก้ปัญหาของตนที่เกิดขึ้นเป็นแบบอย่างอันเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน เป็นระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจจะเป็นผู้กำหนดว่า จะผลิตอะไร เท่าใด และจะกระจายผลประโยชน์อย่างไรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจทุกรอบจะมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1.1 กำหนดชนิดและปริมาณของการผลิต เนื่องจากในสังคมหนึ่ง ๆ มีทรัพยากรอยู่อย่างจำกัด แต่ผู้บริโภค่มีความต้องการใช้สินค้าและบริการมากมายหลายชนิด สังคมบางแห่ง จึงอาจใช้กลไกของราคา (price mechanism) เป็นเครื่องมือในการกำหนดชนิดและปริมาณของการผลิต แต่บางสังคมอาจให้รัฐบาลเป็นผู้กำหนดขึ้นมา ทำให้มีระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน

1.2 กำหนดวิธีการเพื่อให้การผลิตมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการผลิตสินค้าและบริการอาจทำได้หลายวิธี เช่น การทำงานบางแห่งอาจใช้ที่ดินและแรงงานจำนวนมาก แต่ใช้เครื่องมือ เครื่องทุนแรงน้อย แต่บางแห่งอาจใช้เครื่องมือเครื่องทุนแรงมาก แต่ใช้ที่ดินและแรงงานน้อย เป็นต้น ระบบเศรษฐกิจจะจัดให้ใช้ปัจจัยการผลิตที่สังคมมีอยู่ผลิตสินค้าและบริการที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

1.3 กำหนดวิธีการแบ่งสันผลประโยชน์จากการผลิต เมื่อดำเนินการผลิตสินค้าและบริการขึ้นมา บางสังคมอาจใช้กลไกของราคาเป็นเครื่องมือในการแบ่งสันผลประโยชน์ เช่น ในสังคมที่มีที่ดินจำกัด เจ้าของที่ดินก็อาจได้รับค่าเช่าตอบแทนในอัตราสูง ในสังคมที่ขาดแคลนแรงงาน ผู้ใช้แรงงานก็อาจได้รับค่าจ้างสูง เป็นต้น แต่บางสังคมอาจเห็นว่า กลไกของราคาไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ รัฐบาลก็อาจเข้ามามีเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเสียเอง แล้วแบ่งสันผลประโยชน์ตามที่รัฐบาลเห็นสมควร

เนื่องจากแต่ละสังคมมีเหตุผลทางประวัติศาสตร์ การเมืองและปัจจัยของสังคมที่แตกต่างกัน มีวิธีการที่จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจพื้นฐานแตกต่างกัน จึงเกิดมีระบบเศรษฐกิจแตกต่างกันได้หลายรูปแบบ และยากที่จะแบ่งสันขีดเส้นขีนให้แน่นอนได้

2. การจำแนกประเภทของระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจแต่เดิมเคยศึกษาจากวิชาลัทธิเศรษฐกิจ โดยศึกษาถึงความคิดเห็นของนักประชัญทางเศรษฐศาสตร์แต่ละยุคแต่ละสมัยว่า ในสมัยนั้นสังคมควรจะมีระบบเศรษฐกิจอย่างไร ซึ่งอาจให้เนื้อหาแบบเกินไปเมื่อครอบคลุมปัญหาเศรษฐกิจทั้งระบบ ปัจจุบันจึงนิยมศึกษาในรูปของการศึกษาเปรียบเทียบ เช่น ศึกษาระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบ (Comparative-Economic System) การศึกษาเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบนี้ อาจศึกษาได้ 2 วิธี คือ

2.1 ศึกษาระบบเศรษฐกิจในทางทฤษฎี ซึ่งกำหนดจุดหมายปลายทางของระบบเศรษฐกิจ และการจัดสถาบันว่า จะตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหามูลฐานทางเศรษฐกิจอย่างไร จึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ในลักษณะนี้อาจแยกระบบเศรษฐกิจออกได้เป็น 3 ระบบ คือ

(ก) **ระบบเศรษฐกิจที่ไม่มีการวางแผน (Unplanned Economy)** หรือบางแห่งเรียกว่าระบบเศรษฐกิจธุรกิจเอกชน (Private Enterprise Economy) เป็นระบบที่หน่วยธุรกิจทางเศรษฐกิจมีเอกชนเป็นเจ้าของ และเป็นอิสระที่จะดำเนินการผลิตและการบริโภคตามกลไกของราคา (Price Mechanism) ไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้ามาวางแผนกำหนดว่าจะผลิตอะไร (What) ผลิตอย่างไร (How) และผลิตเพื่อใคร (For whom) การตัดสินใจตกลงใจอิทธิพลของกลไกราคาทั้งสิ้น

ระบบเศรษฐกิจที่ไม่มีการวางแผนนี้ นิยมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism)

(ข) **ระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนเต็มที่ (Planned Economy)** หรือบางแห่งเรียกว่าระบบสังคมนิยมบังคับ (Authoritarian Socialism) เป็นระบบที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง (Central Planning) รัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (Factors of Production) และเป็นผู้กำหนดว่า จะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ผลิตเท่าใด และจะผลิตเพื่อใครบ้าง แทนที่จะปล่อยให้เป็นหน้าที่ของกลไกราคา

ระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนเต็มที่นิยมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ (Communism)

(ก) **ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Semi-Planned Economy)** หรือที่บางแห่งใช้ว่า Mixed Economy เป็นระบบที่ทั้งรัฐบาลและเอกชนรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร ผลิตเท่าใด ผลิตอย่างไร และแบ่งปันผลผลิตกันอย่างไร ระบบนี้รัฐบาลจะเข้าดำเนินการวางแผนในกิจกรรมเศรษฐกิจบางประการเท่านั้น โดยทั่ว ๆ ไปจะปล่อยให้เอกชนดำเนินการโดยอาศัยกลไกของราคาเป็นเครื่องนำทาง

2.2 ศึกษาระบบเศรษฐกิจจากประเทศต่าง ๆ วิธีนี้จะเป็นการศึกษาระบบเศรษฐกิจจากของจริง โดยเลือกศึกษาจากประเทศที่เห็นว่าจะเป็นแบบอย่างของระบบเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้ดี เช่น ศึกษาระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ในฐานะตัวอย่างของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตในฐานะตัวอย่างของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม อย่างเช่นไทยในฐานะตัวอย่างของระบบเศรษฐกิจแบบผสม เป็นต้น

ในการจำแนกประเภทของระบบเศรษฐกิจออกเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และระบบเศรษฐกิจแบบผสม นั้นนักเศรษฐศาสตร์มีวิธีการจำแนกได้อよ่งน้อย 2 วิธี คือ⁵

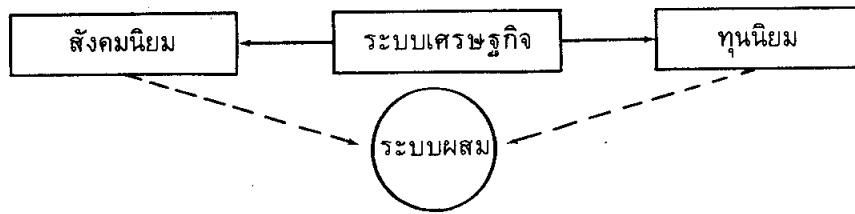
วิธีที่หนึ่ง ได้แก่ การพิจารณาความเป็นเจ้าของในปัจจัยการผลิตที่สำคัญ โดยดูว่า รัฐหรือเอกชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเหล่านี้ ในระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมอย่างเข้มเอกชนไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นของรัฐแต่เพียงผู้เดียว ในระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม รัฐอาจเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่สำคัญแต่เพียงผู้เดียว ส่วนทรัพย์สินหรือทรัพยากรอื่น ๆ อาจยินยอมให้เอกชนเป็นเจ้าของได้ แต่ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตและทรัพยากรทั้งปวง

วิธีที่สอง ได้แก่ การพิจารณาระบบวิธีการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยดูว่า เป็นระบบซึ่งพึงพิงการทำงานของกลไกราคา (Price Mechanism) หรืออาศัยการวางแผนจากส่วนกลาง (Central Planning) ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมอย่างเข้มและแบบสังคมนิยมมาก จะใช้การวางแผนจากส่วนกลางในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากไม่เชื่อประسิทธิภาพในการทำงานของกลไกราคา ส่วนในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจอาศัยการทำงานของกลไกราคา

3. ระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ

เพื่อความสะดวกในการทำความเข้าใจระบบเศรษฐกิจ ในขั้นนี้ได้ใช้วิธีศึกษาตามข้อ 2 คือศึกษาระบบเศรษฐกิจจากประเทศต่าง ๆ ซึ่งอาจแบ่งออกได้ 3 ระบบ คือ ระบบเศรษฐกิจนายทุน ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม และระบบเศรษฐกิจแบบผสม เพื่อเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียบางประการดังต่อไปนี้

⁵รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ ระบบเศรษฐกิจไทย : ลักษณะและปัญหา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 39.

แผนภูมิแสดงการแบ่งระบบเศรษฐกิจโดยทั่วไป

3.1 ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalist Economic System)

เป็นระบบเศรษฐกิจที่ถือว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นเจ้าของ และการลงทุนในการผลิตเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน และยอมให้ผู้ประกอบการมีโอกาสแข่งขัน ในทางเศรษฐกิจเพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรหรือผลประโยชน์อื่นตามความสามารถและความปรารถนา ของบุคคล ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้อาจมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี (Free Economy) ระบบธุรกิจเอกชน (Private Enterprise System) ระบบตลาด (Market System) เป็นต้น⁶ ถ้าพิจารณาทางด้านระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้ เรา จัดอยู่ในระบบเศรษฐกิจที่ไม่มีการวางแผน (Unplanned Economy) เพราะการตัดสินใจที่จะผลิต อะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร ตกอยู่ใต้อิทธิพลของกลไกของราคา (Price Mechanism) ทั้งสิ้น

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้เสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแก่เอกชนมากที่สุด ตราบเท่าที่ไม่ผิดกฎหมาย ระบบเศรษฐกิจ แบบนี้ เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตลอดจนสินค้าหรือบริการที่ตนผลิตขึ้นมา ทั้งนี้เพราะ เชื่อว่าการแข่งขันทางเศรษฐกิจโดยเสรีเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การ กำหนดปริมาณและคุณภาพของผลิตผลให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ส่วนรัฐบาล นั้นจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเข้ามาควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจใด ๆ เลย หรือถ้ามีก็น้อย ที่สุด

เราพอจะสรุปลักษณะต่าง ๆ ของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ ดังนี้

1. เป็นระบบที่เอกชนมีสิทธิ์เป็นเจ้าของทรัพย์สิน เอกชนทุกคนจะมีสิทธิ์เป็นเจ้าของ ทรัพย์สินตามกฎหมาย มีสิทธิ์ที่จะยกทรัพย์สินให้เป็นมรดกตกทอดหรือจะยกให้แก่บุคคลได้ก็ได้

⁶สมพงษ์ เกษมสิน และจรุญ สุภาพ ลักษณะการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ (กรุงเทพมหานคร : ไทย-วัฒนาพาณิช, 2520), หน้า 83.

2. เป็นระบบที่เอกชนเป็นผู้ดำเนินการผลิต เอกชนมีเสรีภาพที่จะตัดสินใจทำการผลิต และจำหน่ายจ่ายเงินโดยรัฐบาลจะไม่เข้าไปแทรกแซง เช่น ไม่เข้าไปควบคุมการผลิต ควบคุม ราคาและการจำหน่ายสินค้า เป็นต้น รัฐบาลจะทำหน้าที่เฉพาะการบังคับประเดช การรักษา ความสงบภายใน การรักษาความยุติธรรม และการดำเนินงานบางอย่างที่เอกชนไม่อาจกระทำ ได้เท่านั้น

3. เป็นระบบที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปโดยผ่านกลไกของราคา ตามระบบ เศรษฐกิจแบบนายทุนนี้ การผลิตสินค้าจะมีกำไรเป็นตัวกำหนดว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร เนื่องจากเอกชนดำเนินการผลิตโดยต้องการกำไรสูงสุดเป็นสำคัญ เช่น ถ้าหากเป็นสิ่งที่นักศึกษาต้องการใช้มาก ผู้ผลิตเห็นว่าจะทำกำไรได้มากก็จะทำปากกา ออกขายมากขึ้น แต่ถ้าพากันทำปากกาออกขายมากเกินความต้องการของนักศึกษา ปากกา บางยี่ห้ออาจขายได้น้อยจนต้องลดราคาง ระยะต่อไปผู้ผลิตก็จะต้องลดการผลิตปากกาให้ น้อยลงจนพอดีกับความต้องการของนักศึกษา ดังนั้นกลไกของราคาจึงเป็นตัวกำหนดว่า จะ ผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร

4. เป็นระบบที่มีการแข่งขัน เนื่องจากระบบนี้เปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาแข่งขันทำการผลิตกันได้อย่างเสรี ถ้าสินค้าใดมีผู้ต้องการมาก ราคาสูงและผลกำไรสูง จะมีผู้ผลิตราย อื่นเข้ามาร่วมทำการผลิตแข่งขัน และเมื่อมีการแข่งขันทำการผลิตสินค้ามากขึ้น ถ้ามีคนต้องการ สินค้านั้นเท่าเดิม ผู้ผลิตขายสินค้าได้น้อยก็ต้องลดราคางานนี้ของตนให้ต่ำลง การแข่งขันจึง บังคับให้ผู้ผลิตพยายามมากเกินไป ช่วยให้ผู้บริโภคได้ใช้สินค้าคุณภาพดีและมีราคาapo สมควร

นักศึกษาจะเห็นได้ว่า ระบบเศรษฐกิจแบบนายทุน เป็นระบบที่ให้เสรีภาพแก่เอกชน ทั้งฝ่ายครัวเรือนและฝ่ายผลิต ทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกันในการประกอบอาชีพและแสร้งหา รายได้ โดยรัฐบาลจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านั้น แต่จะอยู่อำนวย ความสะดวกในด้านความสงบ ความปลอดภัย และความยุติธรรม เอกชนจึงมีโอกาสในด้าน ความคิดริเริ่มที่จะประกอบอาชีพและการผลิตอย่างเต็มที่ กลไกของราคาจะเป็นตัวกำหนดว่า จะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และจะผลิตเพื่อใคร ตามปกติผู้ผลิตจะมีกำไรเป็นเครื่องจุงใจ เมื่อ ผู้ผลิตยกได้กำไรมาก ๆ ก็ต้องพยายามหาทางลดต้นทุนการผลิตสินค้าของตนให้ต่ำลง เช่น ใช้เทคนิคการผลิตใหม่ ๆ ใช้เครื่องมือทุนแรง เป็นต้น ส่วนการตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร และเป็นจำนวนสักเท่าไหร่ ขึ้นอยู่กับราคางานนี้ของสินค้าชนิดนั้น ถ้าสินค้าได้มีราคาสูง ผู้ผลิต คาดว่าจะได้กำไรสูง เขาก็จะทำการผลิตสินค้านั้นมากขึ้น แต่ถ้าสินค้าได้มีราคาต่ำ ผลิตแล้ว

ได้กำไรง้อย ก็จะมีคนผลิตสินค้านั้นน้อยลง ส่วนราคาน้ำดื่มจะสูงหรือต่ำ ย่อมขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ซื้อกับปริมาณสินค้าที่ผู้ผลิตเสนอขาย เมื่อมีสินค้านิดหนึ่งมากจนล้นตลาดกินความต้องการของผู้ซื้อ ราคาน้ำดื่มนั้นจะต่ำลง เพราะผู้ขายขายสินค้าไม่มีอุปกรณ์ต้องลดราคาให้ต่ำลง และในระยะต่อไปเมื่อได้กำไรน้อยผู้ผลิตก็จะลดปริมาณการผลิตให้น้อยลงจนเหลือพอดีกับความต้องการของผู้ซื้อ ในทางตรงกันข้าม เมื่อมีสินค้านิดหนึ่งมีน้อยกว่าความต้องการของผู้ซื้อจนขาดตลาด ราคาน้ำดื่มนั้นจะสูงขึ้น เพราะเมื่อคนแห่งกันซื้อ ผู้ขายย่อมมีโอกาสขึ้นราคากลางๆ ได้ และเมื่อมีสินค้านิดหนึ่งมีราคาสูงขึ้น ย่อมจูงใจผู้ผลิตรายอื่นเข้ามาผลิตแข่งขันจนเกินความต้องการของผู้ซื้อ ระยะต่อไปผู้ผลิตก็ต้องลดปริมาณการผลิตลงจนพอดีกับความต้องการของผู้ซื้อ นักศึกษาจะเห็นได้ว่า เมื่อราคาน้ำดื่มเปลี่ยนแปลงจะทำให้การผลิตและการบริโภคเปลี่ยนแปลงไป เช่น ราคากลางๆ ผู้ซื้อต้องการซื้อลดลง แต่ผู้ขายต้องการขายมากขึ้น ถ้าราคาต่ำลง ผู้ซื้อต้องการซื้อมากขึ้น แต่ผู้ขายต้องการขายน้อยลง การเปลี่ยนแปลงของราคากลางๆ ทำให้ผู้ซื้อและผู้ขายปรับความต้องการการซื้อขายกันจนเกิดราคากลางๆ 2 ฝ่าย เรียกว่า ราคากลางๆ รัฐบาลในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจึงไม่เข้าไปบ่งคายในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่จะพยายามอำนวยให้ออกชนมีเสรีภาพในการผลิต และการบริโภค แต่อย่างไรก็ตาม ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมก็มีข้อบกพร่องอยู่บางประการดังนี้

(1) มีความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ ผู้ที่มีทุนทรัพย์มากจะมีรายได้มากกว่าผู้ที่ไม่มีหรือมีน้อยกว่าห้า๗⁷ ที่ผู้มีทุนมากอาจไม่ต้องทำงานไร้เลยเพียงแต่เอาเงินให้กู้มีรายได้มากจากออกเบี้ย

(2) มีการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง เนื่องจากเอกชนมีเสรีภาพในการใช้ทรัพยากรของชาติซึ่งมีอยู่จำกัด จึงมีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและไม่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น มีสถานเริงรมย์มากเกินไป มีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงอย่างฟุ่มเฟือย ห้า๗⁷ ที่ประเทศชาติขาดแคลน เป็นต้น

3.2 ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialist Economic System) เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มภายมุ่งให้ชุมชนหรือสังคมส่วนรวมเป็นผู้ดำเนินการควบคุมการผลิต และถือกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการผลิตเป็นของประชาชนทั่วมวล⁷ ถ้าพิจารณาทางด้านระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบ ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมนี้ เราก็จะอยู่ในระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผน (Planned Economy) ถ้าเป็นระบบสังคมนิยมอย่าง

⁷Ibid., หน้า 167.

เข้มงวดจะมีการวางแผนจากส่วนกลาง (Central Planning) รัฐบาลจะเข้าถือกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตทั้งหมดหรือบางส่วนและปฏิเสธกรรมสิทธิ์เด็ดขาดในทรัพย์สินส่วนบุคคล เพราะเห็นว่าการให้เอกชนถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรทั้งหมดจะก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเศรษฐกิจ จึงให้รัฐบาลเข้าถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ๆ ของประเทศ เพื่อให้รัฐบาลจัดการใช้ทรัพยากรผลิตสินค้าและบริการแจกจ่ายให้ประชากรอย่างเสมอภาคและยุติธรรม

ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมจึงอาจมีได้หลายรูปแบบ ซึ่งจะพิจารณาได้จากลักษณะของการที่รัฐบาลเข้าถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรของชาติ ถ้าเป็นสังคมนิยมอย่างเข้มหรือระบบคอมมิวนิสต์ (Communism) รัฐบาลอาจให้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรทั้งหมด แต่ถ้าเป็นสังคมนิยมอย่างอ่อน รัฐบาลอาจเข้าถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรและปัจจัยการผลิตเฉพาะที่สำคัญ ๆ และยอมให้ภาคเอกชนถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรและปัจจัยการผลิตบางชนิดได้

เราพอจะสรุปหลักการสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมได้ 2 ประการ คือ

(1) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตทั้งหมดหรือส่วนใหญ่เป็นของรัฐบาล เพื่อให้รัฐบาลสามารถควบคุมและดำเนินการผลิตที่สำคัญไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

(2) รัฐบาลจะเป็นผู้วางแผนว่าจะผลิตอะไร สักเท่าใด ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการทางด้านกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจทั้งทางด้านการผลิตและการจำหน่าย จ่ายแจกผลิตผลในสินค้าและบริการทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชากรให้ดีขึ้น

รัฐบาลในระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมอย่างเข้มจะเป็นผู้วางแผนและกำหนดว่าจะทำการผลิตอะไร ผลิตอย่างไร เป็นจำนวนเท่าใด ในช่วงเวลาไหนบ้าง และจะผลิตเพื่อประชากรกลุ่มใด โดยกำหนดล่วงหน้าเป็นแผนระยะยาว (มากกว่า 5 ปี) และแผนระยะสั้น (ต่ำกว่า 5 ปี) เนื่องจากสินค้าและบริการที่กำหนดไว้ในแผนมีจำนวนมากมายและจะต้องจำแนกแจกจ่ายให้กับประชากรทั่วประเทศ จึงมักเกิดปัญหาว่า จะวางแผนผลิตสินค้าอะไรและในจำนวนสักเท่าใด จึงจะพอตี เพาะการที่ผู้วางแผนจะล่วงรู้ว่าประชากรต้องการอะไรและมากน้อยเท่าใดนั้น คาดคะเนได้ยาก และถ้าการคาดคะเนวางแผนเกิดผิดพลาดก็จะเกิดความเสียหายสิ้นเปลือง ทรัพยากรของชาติ ทางภาคเอกชนก็จะขาดserviภาพในการผลิตและการบริโภค การประกอบอาชีพถูกจำกัด และจะต้องเป็นไปตามความต้องการของรัฐบาล ซึ่งขาดแรงจูงใจในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

3.3 ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างระบบเศรษฐกิจแบบนายทุนกับระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม คือลักษณะส่วนหนึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและอีกส่วนหนึ่งเป็นแบบสังคมนิยม ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมจะใช้กลไกของราคา ระบบตลาด และการแข่งขันเสรี ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในขณะเดียวกันก็ใช้ระบบการควบคุมหรือการวางแผนจากส่วนกลาง ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบผสมนี้อาจเรียกว่าอย่างหนึ่งว่าเป็น “ระบบเศรษฐกิจแบบกึ่งวางแผน (Semi-Planned Economy)”

ตามที่กล่าวมาแล้วถึงข้อแตกต่างระหว่างระบบเศรษฐกิจชนิดต่าง ๆ เกี่ยวกับให้บริการใน การประกอบอาชีพของเอกชน และในเรื่องระหว่างเอกชนกับรัฐว่าฝ่ายใดสามารถเป็นผู้ตัดสินใจในทางเศรษฐกิจ และถ้าพิจารณาในแง่อุดมการณ์ตามระบบเศรษฐกิจแบบนายทุน ด้านขวาสุดกับระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมอย่างเข้มทางข่ายสุดแล้ว ก็จะเห็นได้ว่าปัจจุบันไม่มีประเทศใด ๆ ในโลกดำรงอยู่ในระบบเศรษฐกิจทั้ง 2 นี้ได้อย่างสมบูรณ์ แม้สหรัฐอเมริกาเองซึ่งโดยได้รับการยกย่องว่าเป็นประเทศตัวอย่างของระบบเศรษฐกิจแบบนายทุน ก็มีแนวโน้มไปสู่จุดศูนย์กลางมากขึ้น กล่าวคือ ตามอุดมการณ์ของระบบเศรษฐกิจนายทุนจะต้องให้บริการอย่างเต็มที่แก่เอกชนในการตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร (What) ผลิตอย่างไร (How) ผลิตเท่าใด และผลิตเพื่อใคร (For Whom) “เอกชนผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตจะดำเนินกิจการทางผลิตภายใต้การแข่งขันอย่างเสรีโดยผ่านกลไกของราคา” ในระบบนี้จะไม่มีบุคคลใดมาเป็นผู้บังการให้ผลิตหรือจัดสรรผลิตผลระหว่างบุคคล และรัฐบาลควรจะทำหน้าที่ตามความคิดเห็นของอดัม สมิธ (Adam Smith) เพียง 3 ประการ คือ 1. รักษาความสงบภายใน 2. บังคับภัยจากภายนอก และ 3. ให้ความยุติธรรมแก่ปวงชน คือ จัดบริการด้านตำรา ทหาร และศาลเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่ากระทำได้โดยยาก โดยเฉพาะในระยะตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ทั่วโลกหันเข้าสู่ยุคปฏิวัติทางอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ประชากรหลัง-ไฟลเข้าสู่แหล่งอุตสาหกรรมรวมเข้ากันเป็นกลุ่มก้อน เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่กดดันให้รัฐบาลของประเทศสนใจทบทวนในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น กล่าวคือ

1. เข้ามายุ่งครองสวัสดิภาพคนงานและประชาชนทั่วไป ด้วยการออกกฎหมายห้ามใช้แรงงานเด็ก ห้ามการผลิตการจำหน่ายสินค้าที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย หรือเป็นภัยต่อศีลธรรมอันดีงาม

2. ให้ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจแก่ประชาชน ตามข้อเท็จจริงที่ว่ามนุษย์เราโดยธรรมชาติยอมมีความสามารถไม่เท่าเทียมกัน ถ้าปล่อยให้แข่งขันกันโดยเสรีเกินไปอาจไม่เป็นธรรม จึงมีการออกกฎหมายห้ามการผูกขาดตัดตอน หรือห้ามการค้ากำไรเกินควร

3. ให้บริการด้านสาธารณูปโภค (Public Utility) เช่น การไฟฟ้า ประปา การไปรษณีย์ โทรเลข การคมนาคม การพลังงาน ซึ่งปกติเป็นกิจการที่เอกชนไม่นิยมลงทุนจัดทำ เพราะต้องลงทุนมาก แต่ผลกำไรน้อยหรือต้องใช้เวลาในระยะเวลาเกินไป แต่กิจการเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นแก่สังคม รัฐบาลจึงต้องยื่นมือเข้ามาปิดช่องว่าง (Gap) ที่มีอยู่

4. กิจการที่ทำรายได้ให้แก่รัฐจำนวนมาก กิจการประเภทรัฐพัฒนิชย์ รัฐวิสาหกิจ บางอย่างที่เป็นการผูกขาดและมีผลกำไรมาก เช่น ลอตเตอรี่ สุรา ยาสูบ รัฐจะเข้าจัดทำเอง เพื่อนำผลกำไรมาใช้ให้ประโยชน์แก่สังคมและเพื่อควบคุมปริมาณและคุณภาพการบริโภค

5. เร่งรัดพัฒนาโครงสร้างของประเทศ โดยรัฐบาลเข้าลงทุนจัดสร้างสิ่งที่เป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Infrastructure) เช่น กิจการรถไฟ ท่าอากาศยาน เขื่อน ท่าเรือ ทางหลวงสายต่างๆ เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้เศรษฐกิจขยายตัวรวดเร็วยิ่งขึ้น

โดยเหตุดังกล่าวในปัจจุบันจึงได้เกิดมีระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) ที่เน้นทางด้านระบบนายทุนขึ้น ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจนายทุนที่ปróงดองระหว่างผู้มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพของบุคคลและหน้าที่ของรัฐ โดยยอมให้รัฐเข้ามามีบทบาทมากพอสมควรในทางเศรษฐกิจ แต่ในโอกาสเดียวกัน สิทธิเสรีภาพของเอกชนในการประกอบการผลิต การบริโภคกัยบังคงมีอยู่ ในระบบนี้ทั้งภาครัฐบาล (Public Sector) และภาคเอกชน (Private Sector) จะรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจ ปัญหาจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร โดยพยายามกำหนดขอบเขตของรัฐบาลในการควบคุมกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ ไว้ดังนี้

(1) รัฐบาลจะดำเนินการเกี่ยวกับบริการต่างๆ ด้านสาธารณูปการ (Public Assistance) และกิจการที่เอกชนไม่อาจจัดการได้ดีกว่า เช่น การรักษาความสะอาด และสุขาภรณามัย การจราจร การศึกษาบางระดับ การประชาสงเคราะห์ เป็นต้น

(2) รัฐบาลจะดำเนินการเกี่ยวกับกิจการสาธารณูปโภค (Public Utility) ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อประโยชน์ส่วนรวม และเอกชนไม่นิยมจัดทำ เช่น การไฟฟ้า ประปา ไปรษณีย์ โทรเลข การรถไฟ การคมนาคม การพลังงาน เป็นต้น

(3) รัฐบาลจะดำเนินการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและการพาณิชย์บางอย่างที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศไทย ในด้านความปลอดภัยและด้านเศรษฐกิจ เช่น อุตสาหกรรมที่ผลิตยุทธ-ปัจจัย กิจการเหมืองแร่ การป่าไม้ เป็นต้น

ส่วนกิจกรรมเศรษฐกิจโดยทั่วๆ ไปย่อมเป็นสิทธิของเอกชนที่จะดำเนินการอย่างเสรี โดยมีกลไกของราคาเป็นเครื่องนำทาง

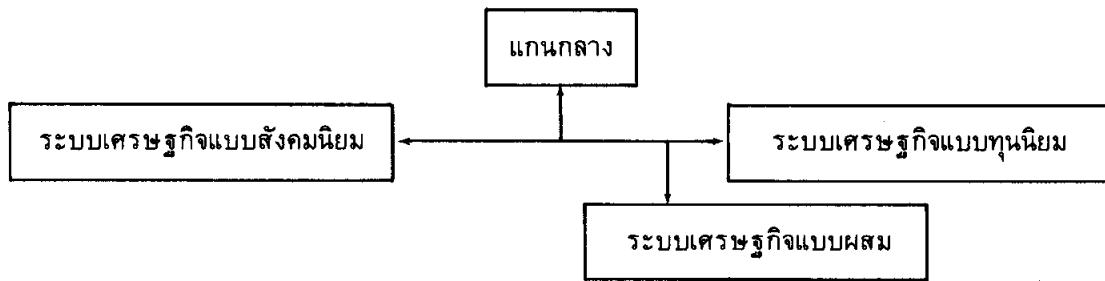
ปัจจุบันประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบผสม โดยมีการวางแผนเศรษฐกิจ (Economic Planning) เพื่อประสานนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล วางแผนเป้าหมาย (Target) และกำหนดวิธีการ (Instruments) ในส่วนของรัฐบาลและส่วนของเอกชนเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจสอดคล้องกัน เป็นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ รักษาระดับการว่าจ้างงาน การมีงานทำและเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ในประเทศไทยที่กำลังพัฒนาโดยมากมักตั้งเป้าหมายทางเศรษฐกิจไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ผลเมืองมีมาตรฐานการครองชีพ (Standard of living) สูง
2. เพื่อให้ผลเมืองมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ
3. เพื่อให้ผลเมืองมีหลักประกันทางเศรษฐกิจ
4. เพื่อให้มีการผลิตสิ่งของและบริการตรงกับความต้องการของผู้บริโภค และ
5. เพื่อให้มีการจัดสรรรายได้อย่างเป็นธรรมแก่สังคม

จะเห็นได้ว่า ระบบเศรษฐกิจแบบผสมเป็นระบบที่พยายามเลือกสรรสิ่งดีของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับระบบสังคมนิยมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่ประเทศไทยต่าง ๆ ให้อยู่เดkatต่ำกันในสัดส่วนที่นำมาใช้ เราจึงมีระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นทางระบบสังคมนิยมหรือเน้นทางระบบทุนนิยม ในกรณีที่รัฐบาลเข้าไปเก้าอี้ในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันเราจึงสามารถจัดการห่วงโซ่อุปทานที่จะคงทุนประกอบการเพื่อต้องเสียงกับความไม่แน่นอนในอนาคต ไม่รู้ว่าเมื่อใดกิจการของตนจะถูกรัฐบาลยึดเป็นของรัฐหรืออยู่ในความควบคุมกำกับของรัฐบาล ไม่รู้ว่าเมื่อใดรัฐบาลจะเข้ามาลงทุนแข่งขันในกิจการที่ตนดำเนินอยู่ จึงไม่ค่อยกล้าเสียงลงทุนมากนัก ซึ่งเป็นจุดอ่อนของระบบเศรษฐกิจแบบผสม

4. ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย

ตามที่ได้พิจารณาถึงระบบเศรษฐกิจแบบผสมมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยที่กำลังพัฒนาส่วนมากอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นการระบบทุนนิยมรวมทั้งประเทศไทย โดยที่ทั้งรัฐบาลและเอกชนต่างมีส่วนร่วมเข้าของทรัพยากรและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เอกชนยังคงมีแรงจูงใจในการผลิตโดยอาศัยกลไกของราคาและโดยการควบคุมจากรัฐบาลเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจและคุ้มครองประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ถ้าเราลากเส้นตรงเส้นหนึ่งให้ทางซ้ายสุดเป็นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมอย่างเข้มและทางขวาสุดเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นทางด้านทุนนิยมจะอยู่ตัดจากระบบทุนนิยม ดังนี้

ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นไปทางทุนนิยมหรือที่เรียกว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมใหม่” เอกชนยังมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต่าง ๆ มีสิทธิเสรีภาพในแบบผลิตและการบริโภค รัฐบาลจะเป็นผู้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อประสานนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐบาล พร้อมทั้งกำหนดวิธีการให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐบาลและเอกชนสอดคล้องกัน รัฐจะเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่าที่จำเป็นเท่านั้น รัฐบาลและเอกชนจะรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจว่า จะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร ส่วนรัฐบาลจะเข้าไปดำเนินการบางอย่าง เช่น

1. ดำเนินการเกี่ยวกับการบังคับประเดช ความสงบภายใน และการให้ความยุติธรรม เช่น กิจการด้านการทหาร ตำรวจ ศาล เป็นต้น

2. ดำเนินการด้านเศรษฐกิจพื้นฐาน เช่น สร้างถนน สะพาน เขื่อน การสำรวจหาทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

3. ควบคุมและดำเนินการด้านการศึกษาและสาธารณสุข เช่น จัดการศึกษาให้แก่เยาวชน ควบคุมการจัดการศึกษาของเอกชน จัดการด้านการรักษาพยาบาลแก่ประชาชน เป็นต้น

4. ดำเนินกิจการสาธารณูปโภคที่สำคัญ เช่น การรถไฟ การไฟฟ้า การประปา โทรศัพท์ สื่อสารไปรษณีย์ การจัดเก็บขยะมูลฝอย ซึ่งเป็นกิจการที่ประชาชนส่วนมากต้องใช้ร่วมกัน

ส่วนกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป ย่อมเป็นสิทธิของเอกชนที่จะดำเนินการอย่างเสรี โดยมีกลไกของราคาเป็นเครื่องนำทาง

ในประเทศไทยในระบบเศรษฐกิจแบบผสมนี้ รัฐบาลจะเข้าแทรกแซงในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากหรือน้อยแตกต่างกัน ดังเช่น ประเทศอังกฤษ รัฐจะเข้าดำเนินการผลิตเฉพาะในกิจการที่สำคัญ ๆ เท่านั้น เช่น กิจการไฟฟ้า ประปา การคมนาคม อุตสาหกรรมถ่านหิน อุตสาหกรรมเหล็ก เป็นต้น สำหรับประเทศไทยซึ่งกล่าวได้ว่าอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นทางด้านทุนนิยม จะมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อกำหนดการดำเนินงาน

พัฒนาเศรษฐกิจในส่วนของภาคธุรกิจให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ และเพื่อชี้แนวโน้มนายของรัฐบาลที่จะส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจในส่วนของภาคเอกชนที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นส่วนรวม สำหรับเหตุผลที่จะสนับสนุนว่า ประเทศไทยอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นทางด้านทุนนิยมหรือเป็นระบบทุนนิยมใหม่นั้น พอกลุ่มได้ ดังนี้⁸

1. การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากร ระบบเศรษฐกิจแบบผสมยอมให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ตลอดจนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ผู้เป็นเจ้าของย่อมมีสิทธิ์เดิมที่ในการจัดการทรัพย์สิน ของตนตามที่ต้องการ ในระบบเศรษฐกิจไทยก็มีลักษณะดังกล่าวคือ เอกชนสามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินตลอดจนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้
2. การมีเสริ่งพำนักในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจแบบผสมนั้นยอมให้เอกชนมีเสริ่งพำนักในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจได้ภายใต้กรอบของกฎหมาย เอกชนมีเสริ่งพำนักในการเลือกทำกิจกรรมใด ๆ ก็ได้ ในระบบเศรษฐกิจไทยก็เช่นเดียวกัน เอกชนได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางแทบทุกประเภทตามกฎหมายที่กำหนดอย่างระมัดระวัง
3. การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีกำไรเป็นเครื่องจูงใจ ในระบบเศรษฐกิจแบบผสม เมื่อเอกชนมีสิทธิ์ในการครอบครองปัจจัยการผลิต และมีเสริ่งพำนักในการเลือกดำเนินธุรกิจ ตามใจชอบก็ย่อมจะหวังกำไรจากค่าทำธุรกิจของตนเป็นเครื่องจูงใจ ในระบบเศรษฐกิจไทยก็เช่นกัน เอกชนดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหวังกำไรเป็นแรงจูงใจ
4. กลไกราคาเป็นเครื่องมือในการตัดสินปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Infrastructure) เนื่องจากในระบบเศรษฐกิจแบบผสมเอกชนแต่ละคนต่างมีเสริ่งพำนักในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ กันไปโดยไม่ขึ้นแก่กัน ดังนั้น ราคาก็จะเป็นตัวสำคัญที่จะชี้แนวทางการดำเนินธุรกิจของเอกชนแต่ละคน ในการตัดสินใจผลิต เลือกใช้ผลิต ตลอดจนการแยกจ่ายผลผลิตไปยังสมาชิกของสังคม ในระบบเศรษฐกิจของไทยก็มีลักษณะดังกล่าว คือ ราคาเป็นเครื่องมือและกลไกในการตัดสินใจของเอกชน ในการเลือกตัดสินใจที่จะผลิตสินค้าบริการชนิดต่าง ๆ ในจำนวนและด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน

⁸Ibid., p. 209

5. บทบาทของรัฐในการควบคุมและอำนวยความสะดวกในการผลิตมีเพียงเล็กน้อย ในระบบเศรษฐกิจไทยรัฐบาลเข้ามามีบทบาทแต่เฉพาะในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อประชากรเป็นส่วนรวม เช่น กิจการไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

ดังนั้นระบบเศรษฐกิจไทยจึงจัดเข้าอยู่ในลักษณะระบบเศรษฐกิจแบบผสม โดยมีเอกชนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ และรัฐเป็นผู้ควบคุมให้เกิดความเป็นธรรม และดำเนินกิจกรรมเฉพาะที่สำคัญ ๆ เท่านั้น นับแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา แม้จะมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยรัฐบาลก็ตาม แต่ก็เป็นเพียงกำหนดแนวทางในการใช้จ่ายงบประมาณ ในแต่ละช่วงเวลาเท่านั้น ส่วนการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของไทยยังอาศัยการทำงานของกลไกราคาควบคู่กับการใช้เครื่องมือของรัฐบาล

เปรียบเทียบระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับสังคมนิยม

ลักษณะ	ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม	ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม	
		สังคมนิยมอย่างเข้ม (คอมมิวนิสต์)	สังคมนิยมอย่างอ่อน
1. กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน	เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเกือบทั้งหมด	เอกชนไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินแต่อาจได้รับมอบหมายได้	เอกชนมีกรรมสิทธิ์บางส่วน
2. เสรีภาพในการประกอบอาชีพ	เอกชนมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบสุข	เอกชนไม่มีเสรีภาพได้ ๆ ต้องผลิตตามที่สั่งและบริโภคตามที่ให้เท่านั้น	เอกชนมีเสรีภาพบ้าง
3. การแข่งขัน	มีการแข่งขันกันอย่างเสรีทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค	ไม่มีการแข่งขัน เพราะต้องปฏิบัติตามที่รัฐบาลกำหนด	ไม่สนับสนุนให้มีการแข่งขัน
4. กลไกในการทำงาน	ใช้กลไกของราคาตามระบบตลาด	ไม่ใช้กลไกของราคา แต่จะใช้การวางแผนจากส่วนกลาง	ใช้วิธีการวางแผนจากส่วนกลาง และอาจใช้กลไกของราคาร่วมด้วย
5. บทบาทของรัฐบาล	ไม่มีบทบาทหรือมีน้อยมาก	รัฐบาลมีบทบาทในการผลิตและการบริโภคทั้งหมด	รัฐบาลมีบทบาทมากในด้านอุดสาหกรรมและสวัสดิการของประชาชน

บทสรุป

ระบบเศรษฐกิจ (Economic Systems) เป็นการวัดระบบของสังคมเพื่อประโยชน์ในการผลิตสินค้าและบริการ และการแบ่งสันผลประโยชน์ยังเกิดจากการผลิตเหล่านั้น และระบบเศรษฐกิจจะเป็นผู้กำหนดว่าจะผลิตอะไร เท่าใด และจะกระจายผลประโยชน์อย่างไร ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

การศึกษาระบบเศรษฐกิจจากประเทศต่าง ๆ จำแนกออกได้ 3 ระบบ คือ

1. **ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalist Economic System)** เป็นระบบที่ให้เสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแก่ภาคเอกชนมากที่สุด ทราบเท่าที่ไม่ผิดกฎหมาย เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ตลอดจนสินค้าและบริการที่ตนผลิตขึ้นมา ทั้งนี้ เพราะเชื่อว่า การแข่งขันทางเศรษฐกิจโดยเสรีโดยผ่านกลไกของราคาจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การกำหนดปริมาณมูลค่าและคุณภาพของผลิตผลให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ภาครัฐบาลจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเข้ามายุ่งกิจการทางเศรษฐกิจ หรือถ้ามีก็น้อยที่สุด

2. **ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialist Economic System)** เป็นระบบที่ภาครัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการควบคุมการผลิตและถือกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตทั้งหมดหรือส่วนใหญ่เพื่อให้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการผลิตสินค้าและบริการเป็นของประชาชนทั้งมวล ถ้าเป็นสังคมนิยมอย่างเข้ม (ระบบคอมมิวนิสต์) รัฐบาลจะถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรทั้งหมด แต่ถ้าเป็นสังคมนิยมอย่างอ่อน รัฐบาลอาจเข้าถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรและปัจจัยการผลิตเฉพาะที่สำคัญ ๆ และยอมให้ภาคเอกชนถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรและปัจจัยการผลิตบางชนิดได้

3. **ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy)** เป็นระบบที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับสังคมนิยม คือในระบบเศรษฐกิจแบบผสมอาจใช้กลไกของราคา ระบบตลาดและการแข่งขันเสรี ตามแนวทางของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในขณะเดียวกันก็จะใช้ระบบการควบคุมหรือการวางแผนจากส่วนกลางตามแนวทางของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นทางด้านระบบทุนนิยม ดังเช่นกรณีของประเทศไทยนั้น ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนจะรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจปัญหาว่า จะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร โดยพยายามกำหนดขอบเขตของภาครัฐบาลในการควบคุมทางด้านเศรษฐกิจไว้

แบบฝึกหัดท้ายบท

1. ระบบเศรษฐกิจที่ประเทศต่าง ๆ ใช้อยู่ในปัจจุบันมีจุดมุ่งหมายสำคัญอย่างไร
2. ระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบที่มีการวางแผนหรือไม่ อย่างไร
3. จงยกตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนเต็มที่ (Planned Economy)-
พร้อมคำอธิบายประกอบ
4. เพราะเหตุใดจึงมีผู้กล่าวว่า ปัจจุบันไม่มีประเทศไทยที่สามารถใช้ระบบเศรษฐกิจ
ตามอุดมคติอย่างสมบูรณ์ได้
5. จงอธิบายระบบเศรษฐกิจที่ประเทศไทยใช้อยู่พร้อมทั้งให้ข้อดีข้อเสียประกอบด้วย

หนังสืออ่านประกอบ

นัตรทิพย์ นารถสุภา. ระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบ พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด 2512.

สมพงษ์ เกษมสิน และจูญ สุภาพ ลักษณะการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520.

Louch, William N., **Comparative Economic Systems**, 5th ed., New York : Harpert Brothers Publishers, 1957.

Samuelson, Paul A., **Economics : An Introductory Analysis**. New York : Mc Graw Hill Book Company, 1979, Chapter 2.

Ulmer, Melville. J., **Economics, Theory And Practice**, Boston : Houghton Mifflin Co., 1959.
